

Justiits- ja Digiministeerium
info@justdigi.ee

Teie 07.11.2025 nr 8-1/8971-1
Meie 03.12.2025 nr 10-3/25/108-3

Vastus arvamuse küsimisele kohtute seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõule (kohtukorralduse muudatused)

Olete andnud Tartu Halduskohtule võimaluse avaldada arvamust kohtute seaduse ja kriminaalmenetluse seadustiku muutmise seaduse eelnõu (kohtukorralduse muudatused) kohta.

Tartu Halduskohtu kohtunikud arutasid eelnõu üle 25. novembril 2025 toimunud kohtu üldkogul. Kohtunike enamus ei toeta kohtute liitmist ja peab seletuskirjas esitatud põhjendusi ebaveenvateks. Kohtunike enamus leidis, et eelnõu seletuskirjas märgitud eesmärgid on võimalik saavutada ka kohtuid liitmata ning ei esine sedavõrd kaalukaid argumente, mis õigustaksid kohtusüsteemi niivõrd radikaalset muutmist.

Töökoormuse ühtlustamiseks ja spetsialiseerumise süvendamiseks on võimalik jagada kohtuasju üleriigiliselt. Eelnõus esitatud seisukoht, et PS § 24 lg 1 võimaldab jagada asju üleriigiliselt üksnes kohtute liitmisel, ei ole veenev. Sama eesmärgi on võimalik saavutada ka menetlusseadustiku muudatuse ning infosüsteemis vastava funktsionaalsuse loomisega. Kui asja lahendatakse üleriigiliselt, allub asi mõlemale halduskohtule ning asja saab jagada lahendamiseks kohtunikule, kelle töökoormus on väikseim.

Töökoormus jääks nominaalset töökoormust olulisel määral ületama ka halduskohtute liitmise korral. Samas on halduskohtute töökoormuse erinevus olnud viimastel aastatel marginaalne, mistõttu puudub sellel eesmärgil kohtute liitmiseks vajadus. Nt 2024. aastal erines Tartu Halduskohtu ja Tallinna Halduskohtu keskmine töökoormus ca 50 ajakulupunkti võrra, mis vastab nt kahele ehitusvaldkonna asjale. Halduskohtute töökoormust saaks mõistlikult korrigeerida seadusemuudatusega, mis välistaks halduskohtu pädevusest asjad, mille lahendamiseks ei ole vaja teostada õigusemõistmise funktsiooni.

Halduskohtutes on laialdane spetsialiseerumine juba toimunud. Vajadusel saab spetsialiseerumise valdkondi tööjaotusplaanis muuta. Seega on juba praegune süsteem piisavalt paindlik ning vajadusel on võimalik spetsialiseerumist ilma kohtute liitmiseta süvendada. Kahe kohtu liitmisel loodetav laialdasemast spetsialiseerumisest tulenev kasu ei ole selline, mis võimaldaks järeldada, et selle tulemusena muutub kohtuasjade lahendamine oluliselt tõhusamaks, menetlused kiiremaks ja menetlusajad ühtlasemaks. Liiga kitsas spetsialiseerumine kätkeb endas ka ohtu kaotada laiem pilk õiguskorrale ning raskendab töö ümberjaotamist.

Tartu Halduskohtu kohtunike enamus leiab, et põhiseaduses kasutatud mõisted ning sõnad (mitmuse vorm) ei võimalda asuda seisukohale, et kohtute liitmine on põhiseaduspärane.

Eelnõu seletuskirjas kohtute liitmise põhiseaduspärasuse kohta esitatud põhjendused ei lükka kahtlusi kohtute liitmist reguleerivate normide põhiseaduspärasuse kohta veenvalt ümber. Osa kohtunike arvates ei ole põhiseadusvastasus siiski ilmne.

Kohtute liitmisel tuleks kohtunikel ja menetlusosalistel liikuda kohtutoimingute tegemiseks senisest oluliselt enam eri piirkondade vahel. See ei soodustaks ressursside tõhusat kasutamist ning õigusemõistmise kättesaadavus võib pigem halveneda. Samuti on kaheldav, et kohtute liitmine lühendaks keskmist menetlusaega. Ka kohtute liitmisel varieeruksid menetlusajad sõltuvalt kohtuniku menetluses olevate asjade hulgast, menetluste keerukuse erinevustest ja kohtutoimingute hulgast konkreetse asja lahendamisel. Osa kohtunikke ei pea siiski sõitmist hädavajalikuks ning näevad lahendust videoistungite korraldamises.

Kohtupraktika ühtlustamise argumenti ei saa veenvaks pidada, sest see on kõrgema astme kohtute ülesanne.

Kohtute liitmine võimaldab tõesti tugistruktuuri paindlikumalt kasutada. Digitoimiku ning veebi- ja videoühenduste kasutamine võimaldab korraldada kohtunike ja tugipersonali koostööd kohtumajade-üleselt. Siiski võivad sellel olla ka negatiivsed mõjud kohtuasjade lahendamise kiirusele. Näiteks kui kohtunik peab jagama asjade lahendamisel tööd erinevatele kohtujuristidele ning nende tööd korraldama, toob see kohtunikule tööd pigem juurde, mitte ei muuda süsteemi kiiremaks ja tõhusamaks.

Osa kohtunikke peavad siiski ressursside ühendamise mõju väikese kohtu puhul kohtute liitmise kaalukaks pooltargumendiks. Ressursside ühendamine võimaldaks nii kohtunike kui ka muude ametnike tööd paremini planeerida, tagada mõistlikult ning nõuetekohaselt töö- ja puhkeaja (sh valveajal) ning panustada rohkem arendus- ja motivatsioonitegevustesse. Istungisekretäride ja referentide pikemat aega muutumatuna püsinud palgataset on praegu võimalik tõsta üksnes sisemise ressursi arvelt, kuid Tartu Halduskohus on juba niigi kahandanud kantselei koosseisu minimaalse võimaliku tasemeni (üks ametnik Tartu ja üks Jõhvi kohtumajas) ning juba aastaid on olnud 8 kohtuniku kohta 6 istungisekretäri.

Kohtunike enamuse arvates saab pidada tõenäoliseks, et nii kohtute liitmise kui ka juhtimise tsentraliseerimise ja hierarhilise süsteemi juurutamise tulemusel koonduks kohtu korraldust, spetsialiseerumise ulatust ja tööjaotust puudutavate otsuste tegemine oluliselt enam keskustesse, eelkõige Tallinna. Üldkogu võimalused protsesse mõjutada muutuksid oluliselt ahtamaks. Eelnõu alusel oleks kohtu eestseisus selgelt kohtu esimehe kontrolli all, sest eestseisus koosneks kohtu esimehest, tema määratud aseesimehest, kelle esimees saab koostöö mittelaabumisel iseseisvalt vabastada, ning kohtu üldkogu poolt valitud kohtunikust.

Eelnõus on halduskohtunike arv määratletud väga ebatäpselt: „kuni 26“. Sellisel kujul on normil äärmiselt nõrk sisuline tähendus. Pakume sõnastuseks „üldjuhul 26“. Samuti võiks kaaluda teise lause lisamist, mis täpsustaks, milliste erandlike tingimuste esinemise korral võib kohtunike arv olla suurem või väiksem. Eelnõus kohtunike (tavapärase) arvu sätestamisele peaks aga eelnema kohtunike vajaduse põhjalikum analüüs. Näiteks halduskohtunike praeguse arvu juures on kohtunike iga-aastane koormus ületanud töökoormusmetoodikas kokku lepitud normkoormust märkimisväärselt juba pikemat aega.

Eelnõu rakendussätete kohaselt nimetatakse Halduskohtu esimees ametisse hiljemalt 01.10.2026. Eelnõu põhjal jääb aga ebaselgeks, millal tekib Halduskohus ning millal lõpevad Tartu Halduskohtu ja Tallinna Halduskohtu esimeeste volitused. Samuti ei ole eelnõu rakendussätete ja seletuskirja põhjal arusaadav, miks valib Halduskohtu ühe eestseisuse liikme

kohtunike täiskogu. Pigem võiksid Halduskohtu eestseisuse liikme valida esimesel korral kahe halduskohtu üldkogud ühiselt.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Sirje Kaljumäe
kohtu esimees